

Г.В. СЕМЕНЧЕНКО, канд. екон. наук, НТУ „ХПІ”, Харків,
А.Ю. ПОДХАЛЮЗІН, НТУ „ХПІ”, Харків.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Ефективність енергоспоживання української економіки є дуже низькою. Водночас, загальний потенціал енергоефективності при використанні паливно-енергетичних ресурсів в Україні може скласти до 25...30 % від теперішнього рівня. В статті розглянуто економічні проблеми енергозбереження, пов'язані з процесами генерації, транспортування та споживання теплової енергії та намічені шляхи їх вирішення.

Эффективность энергопотребления украинской экономики очень низка. В то же время общий потенциал энергоэффективности при использовании топливно-энергетических ресурсов в Украине может составить 25...30% от теперешнего уровня. В статье рассмотрены экономические проблемы энергосбережения, связанные с процессами генерации, транспортирования и потребления тепловой энергии и намечены пути их решения.

However efficiency of power consumption by economical sphere in Ukraine is very low. General potential of energy efficiency allow to decrease usage of fuel and energy resources up to 25..30 % compared to present level. The article is devoted to the economical problems of energy saving through the stages of it's emergence: generation of thermal energy, it's transportation and consumption. It allows to work out some advices and solutions.

Вступ. У паливно-енергетичному балансі України домінуюча роль належить природному газу, частка якого складає майже 40 %. За рівнем його споживання наша країна посідає шосте місце у світі після США, Росії, Великобританії, Німеччини та Канади.

Постановка проблеми. Рівень забезпечення України власним «блакитним» паливом становить лише 37 %, решта – експорт із Росії та Туркменістану. Найбільше природного газу – понад 36% від загальних витрат – споживає житлово-комунальне господарство.

Відповідно до розрахунків «Нафтогазу» загальне споживання газу протягом 2010 р. становило 55,9 млрд. м³. Із них: імпортований газ – 35,3 млрд. м³; газ власного видобутку – 20,6 млрд. м³.

Структура споживання:

- потреби населення – 17,8 млрд. м³;
- підприємства комунальної теплоенергетики – 10,5 млрд. м³;
- бюджетні організації – 1,05 млрд. м³;
- підприємства промисловості – 19,3 млрд. м³.

Для прикладу, Україна споживає вдвічі більше газу на виробництво одиниці валового внутрішнього продукту у порівнянні з Німеччиною. І якщо Німе-

чина, як один із найбільших споживачів газу у Західній Європі, залежить від російського газу на 35 %, то Україна залежить від російського газу майже на 75 %. При цьому ефективність енергоспоживання як економіки України в цілому, так і ЖКГ, в 2... 4 рази нижча, ніж в розвинених країнах. Зауважимо, що максимальні втрати припадають саме на етап споживання теплової енергії. Тому проблема енергозбереження в сучасних умовах стає для України найактуальнішою.

Методологія. Вітчизняні науковці багато досліджували проблему енергоефективності, але переважно в сфері промисловості та теплоенергетики. Щодо аналізу економічних проблем енергозбереження з урахуванням сфери споживання теплової енергії існують лише певні публікації, що засновуються на практичному досвіді.

За даними Держкомстату України, в галузі теплопостачання на підприємствах усіх форм власності та відомчого підпорядкування експлуатується понад 26 тис. котелень, загальний технічний стан яких є критично фізично зношеним. Приблизно 22 % котлів, що знаходяться в експлуатації, функціонують понад 20 років. Значна кількість (38 %) котлів малоефективна, з коефіцієнтом корисної дії 65..75 % (на газі) і 70 % – (на вугіллі). Не відповідає вимогам експлуатації технічний стан теплових мереж і теплових пунктів. В аварійному та застарілому стані перебувають 32 % теплових мереж та понад 29 % теплових пунктів. Внаслідок цього щорічні втрати теплової енергії досягають 10 %.

На величину тарифу послуг теплопостачальних підприємств великий вплив також має і система його формування. Існуючий витратний метод формування тарифів не стимулює комунальні підприємства до підвищення ефективності діяльності, бо зменшення витрат призводить до зниження тарифу, тоді як зростання витрат компенсується збільшенням тарифу.

Навіть якщо генерувальне підприємство знаходиться у приватній власності, то свої послуги населенню, бюджетним споживачам і промисловим підприємствам воно надає за тарифами, що затверджує місцева влада.

Як правило, комунальні підприємства диференціюють споживачів на три групи: населення, бюджетні організації та інші (комерційний сектор) і, відпові-

дно, величина тарифу також змінюється залежно від групи споживачів (для населення – найменший, для комерційних підприємств – найвищий).

Останнім часом на державному рівні змінився підхід до ціноутворення у сфері теплопостачання. Сьогодні діяльність у сфері теплопостачання ліцензується за трьома видами діяльності :

- виробництво теплової енергії;
- транспортування теплової енергії;
- збут теплової енергії.

Кожному виду діяльності має відповідати свій тариф. Переважна більшість підприємств теплопостачання здійснюють і завжди здійснювали усі три вищеприписані види діяльності. Тому таке нововведення лише ускладнює їх бухгалтерську звітність, а сума трьох новоутворених тарифів і складає старий «єдиний» тариф.

Ефективному упровадженню політики енергозбереження на комунальних підприємствах перешкоджають три особливості, притаманні тарифам на теплопостачання, негативні наслідки яких, незважаючи на усі нововведення, ніяк не вдається здолати.

Перша особливість – економічна необґрунтованість тарифів. Затвердження тарифів є досить тривалою процедурою, яка передбачає, з-поміж іншого, опублікування нових тарифів у ЗМІ не пізніше ніж за місяць до їх затвердження.

Також обов'язковим заходом є проведення громадського слухання. Громадське слухання проводиться з метою інформування мешканців щодо необхідності зміни тарифу, ознайомлення учасників слухання зі структурою тарифу та надання економічного обґрунтування його величини. Під час громадського слухання мешканці можуть висловити свої зауваження та пропозиції щодо теми обговорення та отримати відповіді від посадових осіб на питання, що пов'язані зі зміною тарифів. Лише після цього тарифи можуть бути затверджені. Але, як показує досвід, за цей час складові витрат підприємств можуть суттєво зрости. Може підвищитися вартість газу, електроенергії, матеріалів тощо. Тому затверджений тариф вже не відповідатиме економічно обґрунтованим витратам і буде збитковим.

Друга особливість – заполітизованість тарифів. Тариф – це економічна категорія. У всьому світі в усі часи до всіх без виключення товарів (послуг) застосовується єдиний економічний закон – ріст собівартості товару або послуги супроводжується ростом їх ціни.

В результаті у деяких містах України тарифи не піднімаються роками, кредиторська заборгованість комунальних підприємств (заборгованість перед організаціями – постачальниками газу, електроенергії, перед бюджетом тощо) зростає до десятків і навіть сотень мільйонів гривень. В таких умовах підприємству теплопостачання іноді важко знайти гроші навіть для виплати заробітної платні, годі вже говорити про впровадження заходів з енергозбереження.

Третя особливість – відсутність у тарифі інвестиційної складової. Комунальне підприємство може здійснювати інвестування енергозберігаючих проєктів власними силами лише за рахунок прибутку та амортизаційних відрахувань. Як вже зазначалося, більшість підприємств теплопостачання є збитковими, тому прибуток, як джерело інвестування, використовувати не можуть.

Включення в тариф інвестиційної складової дозволило б акумулювати грошові кошти на спеціальному рахунку, тим самим, забезпечивши їх цільове призначення. Кошти могли б спрямовуватися на реалізацію енергозберігаючих проєктів, а у випадку їх невикористання – вилучалися б державою. Такий механізм стимулював би комунальні підприємства розробляти та реалізовувати енергоефективні проєкти.

Висновки. У зв'язку з цим діяльність підприємств теплопостачання потребує ефективного регулювання з боку держави і місцевих органів влади, яке включає:

- формування виробничих та інвестиційних програм на основі перспективних схем теплопостачання міст і населених пунктів;
- щорічне тарифне регулювання з урахуванням скорочення свідомо нерациональних витрат;
- прозорість формування тарифів;
- проведення моніторингу діяльності підприємств;

- забезпечення обліку і регулювання споживання основних комунальних послуг, що дасть можливість здійснити перехід від оплати за нормативами споживання до оплати згідно з показниками приладів обліку;

- економічно обґрунтований розвиток схем теплопостачання населених пунктів.

Для упровадження ефективного ринкового механізму функціонування комунальної теплоенергетики необхідно прийняти низку нових законодавчих актів та змін до чинних законів, цільову програму стабілізації роботи та розвитку комунальної теплоенергетики України.

Список літератури. 1. Финансирование проектов энергетической эффективности. Секретариат энергетической хартии. – 2004. 2. А. І. Шевцов, М. Г. Земляний, В. В. Вербинський. Муніципальна енергетика: шляхи підвищення ефективності. // 3. Effective Energy Management Guide. Government Office for the South West, Bristol, UK, Version 2008, www.oursouthwest.com/SusBus/susbus9/eemguide.htm#step2 4. Муніципальне енергетичне планування. Енефект. – 2010.